

Examen VMBO-GL en TL
2021

tijdvak 2
vrijdag 18 juni
13.30 - 15.30 uur

economie CSE GL en TL

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 41 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 54 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Meerkeuzevragen

Schrijf alleen de hoofdletter van het goede antwoord op.

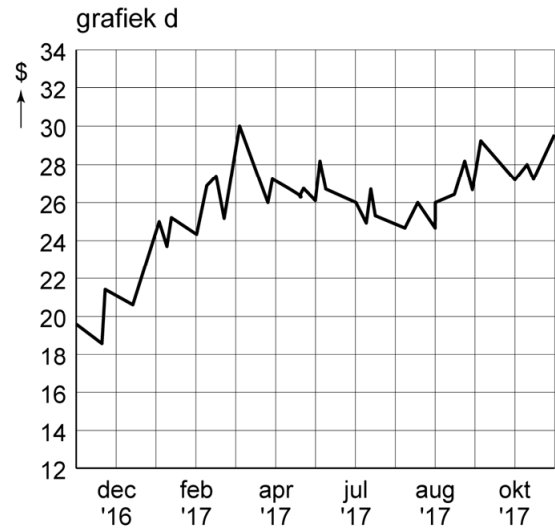
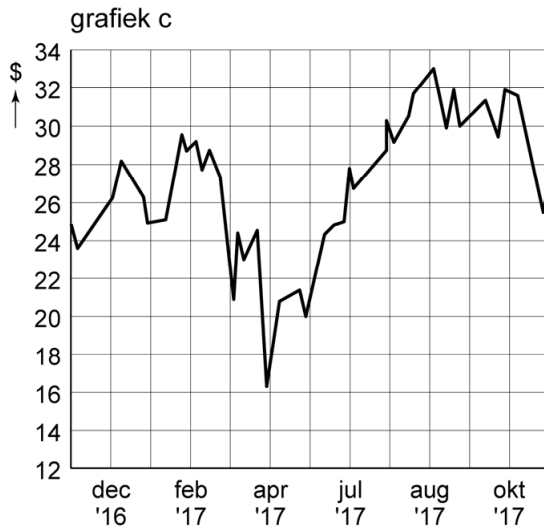
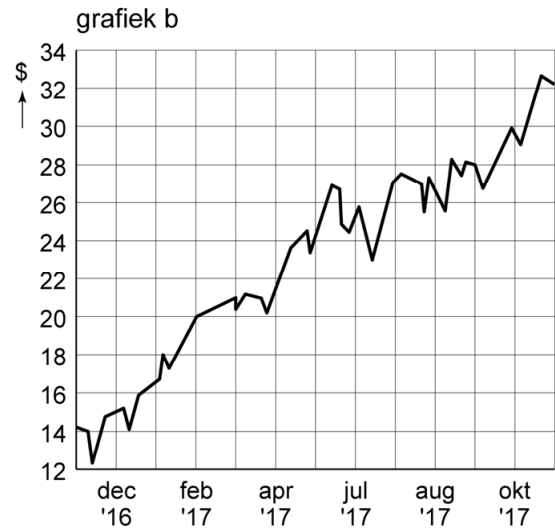
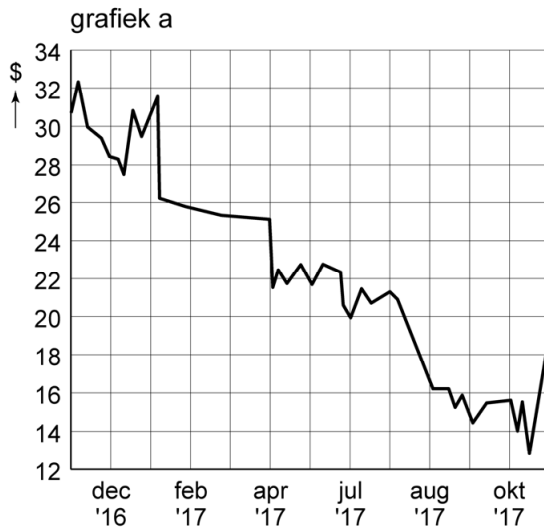
Monopolie op Monopoly?

Het miljardenbedrijf Hasbro, bekend van het spel Monopoly, wil in 2018 Mattel, fabrikant van onder meer Barbie, overnemen. De twee Amerikaanse bedrijven vormen na de overname nog geen monopolie, maar zijn samen wel het grootste speelgoedbedrijf ter wereld.

- 1p 1 Leg uit dat de prijzen van speelgoed kunnen stijgen door deze overname.
- 1p 2 Twintig jaar eerder al was er sprake van een fusie tussen Hasbro en Mattel. Recent heeft Hasbro een overnamebod uitgebracht op Mattel. Welk verschil bestaat er tussen een fusie en een overname?
- A Bij een fusie gaat het om grote bedrijven, bij een overname niet.
 - B Bij een fusie gaat het om kleine bedrijven, bij een overname niet.
 - C Bij een fusie is er geen overeenstemming over de samenwerking, bij een overname wel.
 - D Bij een fusie is er overeenstemming over de samenwerking, bij een overname niet altijd.
- 1p 3 De omzet van Hasbro was in 2017 met 7% gestegen tot € 1,8 miljard.
→ Bereken de omzet van Hasbro in 2016. Schrijf je berekening op.
- 1p 4 Zowel Hasbro als Mattel is een beursgenoteerd bedrijf. De aandelen zijn vrij verhandelbaar op de effectenbeurs. Welke Nederlandse ondernemingsvorm past bij de beschrijving van beide bedrijven?
- A besloten vennootschap
 - B eenmanszaak
 - C naamloze vennootschap
 - D stichting
 - E vennootschap onder firma
 - F vereniging

1p 5 De Amerikaanse beurs reageerde in oktober 2017 positief op het nieuws van de mogelijke overname. De koers van Mattel steeg daarop met ruim 45%, na een langere periode van bijna alleen maar daling. Welke grafiek geeft het koersverloop van Mattel juist weer?

- A grafiek a
- B grafiek b
- C grafiek c
- D grafiek d

Korting op belasting

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 1 in de bijlage.

De overheid herverdeelt de inkomens van de inwoners van een land. Dit doet de overheid door enerzijds belastingen te heffen en anderzijds subsidies en uitkeringen te verstrekken.

Door de 'persoonlijke belastingdruk' te berekenen, blijkt welk deel van het bruto-inkomen afgedragen wordt aan belastingen. Daarbij wordt ook rekening gehouden met de premies voor de sociale zekerheid en ontvangen sociale uitkeringen en subsidies.

$$\text{persoonlijke belastingdruk (in \%)} = \frac{\text{bruto-inkomen} - \text{besteedbaar inkomen}}{\text{bruto-inkomen}} \times 100\%$$

Het gezin De Vroome bestaat uit Aart en Fatima. Aart heeft dit jaar geen betaald werk. Fatima heeft een bruto-inkomen van € 61.500 per jaar. Het gezin heeft een jaarlijks besteedbaar inkomen van € 41.820.

- 1p 6 Bereken de 'persoonlijke belastingdruk' voor de familie De Vroome. Schrijf je berekening op.

De overheid wil al jaren dat zo veel mogelijk mensen deelnemen aan de arbeidsmarkt. In huishoudens waar maar één persoon werkt (eenverdieners), worden de anderen in het gezin ook aangespoord om betaald werk te doen. De algemene heffingskorting is een instrument daarvoor.

Gebruik informatiebron 1.

- 2p 7 Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.

Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

Door de algemene heffingskorting wordt het belastbaar inkomen van de familie De Vroome ...(1)... (hoger / lager / niet hoger of lager). De familie betaalt door de algemene heffingskorting ...(2)... (meer / minder / evenveel) belasting.

De algemene heffingskorting beïnvloedt ook de inkomensverdeling in een land.

Gebruik informatiebron 1.

- 1p 8 Leidt de algemene heffingskorting tot een nivellering of een denivellering van de inkomensverdeling in een land?
- A tot een denivellering; de verhouding tussen hoge en lage inkomens verandert in het voordeel van de hoge inkomens.
 - B tot een denivellering; de verhouding tussen hoge en lage inkomens verandert in het voordeel van de lage inkomens.
 - C tot een nivellering; de verhouding tussen hoge en lage inkomens verandert in het voordeel van de hoge inkomens.
 - D tot een nivellering; de verhouding tussen hoge en lage inkomens verandert in het voordeel van de lage inkomens.

Fatima heeft recht op de algemene heffingskorting.

Gebruik informatiebron 1.

- 2p 9 In 2018 bedraagt het belastbaar inkomen uit Fatima's werk € 55.000.
→ Bereken het bedrag aan algemene heffingskorting voor Fatima in 2018. Schrijf je berekening op.

Inkomen, vermogen en schulden

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 2 en 3 in de bijlage.

De inkomens in Nederland zijn niet gelijk verdeeld. Dit wordt onder andere veroorzaakt door verschillen in opleidingsniveaus en verantwoordelijkheden.

De inkomensverdeling wordt weergegeven in een Lorenzcurve.

Gebruik informatiebron 2.

- 1p 10 Welke inkomensverdeling wordt weergegeven door lijn b?
- A een evenredige inkomensverdeling
 - B een primaire inkomensverdeling
 - C een secundaire inkomensverdeling

Gebruik informatiebron 2.

- 1p 11 Hoeveel procent van het nationaal inkomen, weergegeven in lijn c, wordt verdiend door de 20% hoogste-inkomensontvangers?
- A 20%
 - B 40%
 - C 60%
 - D 80%

- 2p 12 Het jaarinkomen van alle inkomensontvangers samen bedraagt € 349,5 miljard. Er zijn 7,5 miljoen inkomensontvangers. De 10% van de inkomensontvangers met de laagste inkomens ontvangt 2,1% van het inkomen van Nederland.
- Bereken het gemiddelde jaarinkomen van de 10% van de inkomensontvangers met de laagste inkomens. Schrijf je berekening op.

Sommige groepen huishoudens blijken meer of minder geldtekorten te hebben dan de gemiddelde huishoudens. Dat is onder andere afhankelijk van het inkomen of de levensfase van gezinsleden in een huishouden.

Gebruik informatiebron 3.

- 1p 13 Welke categorie(ën) huishoudens heeft/hebben tekorten in 2016?
- A Q1
 - B Q2
 - C Q1 en Q2
 - D Q1, Q2 en Q3

- 2p **14** Schulden kunnen samenhangen met de levensfase. Huishoudens met jonge mensen geven in verhouding meer uit dan ouderen.
- Geef een verklaring waarom juist huishoudens met jonge mensen in verhouding vaak meer uitgeven dan zij aan inkomen ontvangen. Betrek zowel de inkomsten als de uitgaven in je antwoord.

Zijn toeristen welkom?

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 4 in de bijlage.

De toerismesector groeit explosief in Nederland.

De totale bestedingen van de buitenlandse toeristen zijn weer gestegen ten opzichte van de vorige jaren. De inwoners van populaire plekken, zoals Amsterdam en Giethoorn, kritiseren deze ontwikkeling.

- 1p 15 De economie in de landen van de buitenlandse toeristen wordt genoemd als een oorzaak van de groei van het aantal buitenlandse toeristen in Nederland.

→ Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.

Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

Als de economie in de landen van de buitenlandse toeristen groeit, hebben deze inwoners ...(1)... (meer / minder) te besteden. In verhouding nemen dan hun uitgaven aan buitenlandse vakanties ...(2)... (af / toe).

Het grootste deel van de toeristen is afkomstig uit landen van de Europese Monetaire Unie (EMU).

Gebruik informatiebron 4.

- 1p 16 Bereken hoeveel procent van de buitenlandse toeristen in Nederland uit een EMU-land afkomstig is. Schrijf je berekening op.

Een groot deel van de toeristen komt uit onze buurlanden Duitsland en België.

- 1p 17 Duitse en Belgische toeristen verblijven graag in Airbnb-kamers. Airbnb-kamers worden aangeboden door particulieren en niet door hotels.

→ Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.

Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

Als de prijzen van hotelkamers stijgen, zal het aanbod van Airbnb-accommodaties ...(1)... (dalen / stijgen). Dat betekent dat het inkomen van Airbnb-eigenaren uit ...(2)... (arbeid / bezit / overdracht) stijgt.

Het Nederlands Bureau voor Toerisme (NBT) becijfert dat de bestedingen in 2017 van buitenlandse toeristen in Nederland € 13 miljard bedroegen. In 2018 stiegen die bestedingen met 7,7%. Er komen in 2018 17,5 miljoen buitenlandse toeristen naar Nederland.

- 1p **18** Bereken de verwachte gemiddelde bestedingen per buitenlandse toerist in 2018. Schrijf je berekening op.

Buitenlandse toeristen die in Airbnb-kamers in Nederland verbleven, zijn door het NBT niet meegenomen in de cijfers van de totale bestedingen van de toeristen.

- 1p **19** Als de kamers die verhuurd worden via Airbnb wel in de cijfers zouden zijn opgenomen, wat betekent dit voor het aantal werkelijk aangeboden kamers en de werkelijke bestedingen?
- A Er zijn in werkelijkheid minder kamers aangeboden, waardoor de werkelijke bestedingen hoger liggen.
 - B Er zijn in werkelijkheid minder kamers aangeboden, waardoor de werkelijke bestedingen lager liggen.
 - C Er zijn in werkelijkheid meer kamers aangeboden, waardoor de werkelijke bestedingen hoger liggen.
 - D Er zijn in werkelijkheid meer kamers aangeboden, waardoor de werkelijke bestedingen lager liggen.

- 2p **20** Amsterdam is de populairste bestemming van de buitenlandse toeristen. De inwoners van Amsterdam ervaren hierdoor steeds meer negatieve externe effecten van het toerisme in Amsterdam.
- Noem twee negatieve externe effecten van het toerisme voor de inwoners van Amsterdam.

Met een kleine meerderheid hebben de Britten in 2016 voor de brexit (Britain exit) gestemd. Dit betekent dat ze binnen enkele jaren het lidmaatschap van de Europese Unie (EU) opzeggen. Het vrije verkeer van goederen en diensten tussen het Verenigd Koninkrijk (VK) en de overige EU-landen houdt hiermee op te bestaan. Binnen de EU zijn er nog andere vormen van vrij verkeer.

- 1p **21** Wat valt er nog meer onder het vrije verkeer tussen de EU-landen, behalve goederen en diensten?
- A belastinggeld
 - B kapitaal
 - C kleding
 - D persoonlijke eigendommen
- 2p **22** Ierland, waar ze betalen in euro's, verwacht dat de brexit grote gevolgen zal hebben voor de export van Iers vlees naar het Verenigd Koninkrijk. Men verwacht een daling van de koers van het Britse pond ten opzichte van de euro.
- Zal de prijs van Iers vlees voor de Britse consument door de daling van het Britse pond ten opzichte van de euro stijgen of dalen? Leg je antwoord uit.

Stephen Morrison, een Ierse veehouder, verwacht dat het Verenigd Koninkrijk na de brexit importheffingen zal invoeren om de eigen boeren te beschermen. Hij vreest een daling van de export van Iers vlees naar het Verenigd Koninkrijk.

Hieronder staan vijf verschijnselen:

- 1 Het Verenigd Koninkrijk verlaat de EU (brexit).
- 2 De concurrentiepositie van de Britse vleesproducenten wordt sterker.
- 3 De verkoopprijs van Iers vlees in het Verenigd Koninkrijk gaat omhoog.
- 4 Iers vlees wordt in het Verenigd Koninkrijk belast met een heffing.
- 5 De vleesexport uit Ierland daalt.

- 1p **23** In welke regel staan deze verschijnselen zo dat een logische gedachtegang ontstaat?
- A 1 → 2 → 3 → 4 → 5
 - B 1 → 2 → 4 → 3 → 5
 - C 1 → 3 → 2 → 4 → 5
 - D 1 → 3 → 4 → 2 → 5
 - E 1 → 4 → 2 → 3 → 5
 - F 1 → 4 → 3 → 2 → 5
- 2p **24** Om de verkoop naar het Verenigd Koninkrijk toch op peil te houden, zal Stephen zijn verkoopprijs moeten laten dalen met 10%. Afgelopen jaar had hij een jaaronzet van € 319.680, waarbij hij een gemiddelde verkoopprijs van € 3,20 per kilo hanteerde.
- Hoeveel extra kilo's vlees moet Stephen in een jaar verkopen om dezelfde jaaronzet te behalen, als de verkoopprijs daalt met 10%? Schrijf je berekening op.
- 1p **25** Veel economen verwachten dat de brexit gevolgen zal hebben voor het Ierse nationaal inkomen.
- Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.
- Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.*
- Als het Britse nationaal inkomen daalt door de brexit, zal ...(1)... (de vraag naar / het aanbod van) Ierse producten in het Verenigd Koninkrijk dalen. Door de daling van de Ierse export zal het Ierse nationaal inkomen ...(2)... (dalen / stijgen).
- 2p **26** Stephen vindt dat Ierland ook uit de EU moet stappen, net als het Verenigd Koninkrijk. "Dat biedt meer kansen voor de handel met het Verenigd Koninkrijk", zegt Stephen.
- Geef een mogelijk economisch voordeel als Ierland uit de EU stapt. Leg dit voordeel uit.

Waar zijn de vakmensen gebleven?

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 5 in de bijlage.

Gedurende de economische crisis in 2008 vertrokken veel werknemers uit de bouwsector, omdat er onvoldoende werk was. In 2016 is de situatie totaal veranderd. Er is een groot tekort aan vakmensen: loodgieters, stratenmakers, timmerlieden en elektriciens.

De vraag naar deze vakmensen is enorm toegenomen, vooral door de groeiende productie van nieuwbouwwoningen en bedrijfsgebouwen.

- 1p 27 Is de arbeidsmarkt voor vakmensen in de bouw ruimer of krapper geworden in 2016, ten opzichte van 2008? Leg je antwoord uit.
- 1p 28 De arbeidsproductiviteit in de bouwsector blijft achter bij andere sectoren. Hierdoor is de bouw nog relatief arbeidsintensief. Door het toenemende tekort aan vakmensen lopen bouwactiviteiten vertraging op.
→ Leg uit dat het minder vertraging van de bouwactiviteiten zou geven als de bouwsector kapitaalintensiever zou werken.

Gebruik informatiebron 5.

- 2p 29 De nieuwe instroom bestaat voor een deel uit 21.952 vakmensen die direct na het behalen van het diploma aan de slag zijn gegaan. Deze vakmensen worden de junior bouwers genoemd. Van de definitieve uitstromers ging 20% met pensioen.
→ Bereken hoeveel junior bouwers per 1.000 gepensioneerden de bouwwereld in deze periode betraden. Schrijf je berekening op.

- 1p 30 Na 2008 vertrokken 196.000 vakmensen definitief uit de bouw.
→ Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.

Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden of getallen in. Kies uit de woorden of getallen die tussen haakjes staan.

Een deel van de ex-werknemers vond werk in een andere bedrijfstak, vooral omdat ze gebruik hebben gemaakt van de ...(1)... (omscholingsmogelijkheden / bijscholingsmogelijkheid) vanuit het UWV-werkbedrijf. Van alle werknemers die na 2008 de bouwsector verlieten, zijn er 36.000 vóór 2016 weer teruggekeerd. Deze herintreders vormen afgerond ...(2)... (7,5% / 15,5% / 40,6%) van alle werknemers die na 2008 de bouwsector verlieten.

- 2p **31** Arbeidsmarktdeskundigen voorspellen dat meer bouwvakkers zich zullen aanbieden als de schaarste aan personeel in de bouw doorzet.
→ Waardoor zullen weer meer bouwvakkers zich aanbieden? Noem twee manieren.

Brazilië

Brazilië is de grootste producent van koffiebonen ter wereld. Dertig procent van alle koffiebonen op de wereldmarkt komt uit dit land. De wereldmarktprijs van koffiebonen kan sterk dalen of stijgen door natuurlijke omstandigheden of door speculatie in grondstoffen.

- 1p **32** Brazilië is sterk afhankelijk van de export van koffiebonen en is gebaat bij een stabiele prijs op een redelijk niveau. Stabiele prijzen ontstaan als er buffervoorraden worden aangelegd. Wat zal Brazilië doen met de buffervoorraden als het de prijs van koffiebonen wil laten stijgen?
- A De buffervoorraad wordt vergroot; de vraag naar koffie neemt af.
 - B De buffervoorraad wordt vergroot; het aanbod van koffie neemt af.
 - C De buffervoorraad wordt verkleind; het aanbod van koffie neemt af.
 - D De buffervoorraad wordt verkleind; de vraag naar koffie neemt af.
- 1p **33** Brazilië is geen lid van de Europese Unie (EU).
→ Welk nadeel ontstaat voor een Nederlandse importeur als hij handelt met een land buiten de EU?
- 1p **34** In Nederland wordt steeds meer koffie gedronken. De consumentenprijs van 1 kilo koffiebonen is € 18,40. Je kunt gemiddeld 80 kopjes koffie zetten van 1 kilogram koffie.
→ Bereken de gemiddelde waarde in euro's van één kopje koffie. Schrijf je berekening op.
- 1p **35** De wereldmarktprijs voor koffiebonen is heel laag, maar de prijzen voor de consument dalen niet of nauwelijks. Nestlé, een grote importeur van koffiebonen, is niet van plan om de consumentenprijzen te koppelen aan de korte-termijnschommelingen op de koffiebonenmarkt.
→ Geef een argument voor het standpunt van Nestlé.

uit de krant:

Er wordt meer koffie geproduceerd dan er gedronken wordt. Arme boeren in Brazilië verbranden uit protest balen koffiebonen en eisen subsidies van de overheid. Door de lage prijs op de wereldmarkt moeten de koffieboeren de koffiebonen verkopen onder de kostprijs. De overheid weigert de koffieboeren te subsidiëren door te wijzen op de schatkist.

- 2p **36** Noem twee economische redenen waarom de Braziliaanse overheid geen subsidies wil verstrekken aan de koffieboeren.

Lekker thuis wonen

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 6, 7 en 8 in de bijlage.

Jongeren van 25 tot 30 jaar blijven langer thuis wonen. Daar zijn verschillende redenen voor. Veel van deze jongeren hebben hun opleiding afgerond en hebben nu een flinke studieschuld die terugbetaald moet worden. In 2015 is de gratis basisbeurs voor hbo- en wo-studenten afgeschaft.

- 1p 37 Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.

Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

Jongeren blijven langer thuis wonen:

- omdat er een ...(1)... (overschot / tekort) is aan betaalbare huizen op de huizenmarkt;
- omdat hbo- en wo-studenten door de afschaffing van de basisbeurs een ...(2)... (hoger / lager) bedrag moeten terugbetalen.

Merel is 23 jaar, volgt de opleiding tot piloot en woont nog thuis, maar ze is op zoek naar eigen woonruimte. In Alkmaar vindt ze een huurappartement van 64 m². De huurprijzen worden per m² berekend en zijn in de afgelopen jaren flink gestegen.

tabel huurprijzen in Alkmaar

jaar	gemiddelde huurprijzen per m ²	indexcijfers huurprijzen
2010	€ 12,20	100
2017	€ ...	125

Gebruik de tabel.

- 1p 38 Bereken de huur voor deze woning van 64 m² in 2017. Schrijf je berekening op.

Als Merel zelfstandig gaat wonen met een laag inkomen moet zij goed op haar uitgaven letten. De ontwikkeling van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) is hierbij belangrijk.

- 1p **39** Het CBS verwacht dat het CPI de komende jaren sterk zal stijgen. Volgens Merel is het dan beter om een woning te kopen in plaats van te huren. Ze blijft nog even thuis wonen om te sparen tegen een spaarrente van 0,2%. Haar ouders vinden dat geen goed plan: “Je spaargeld wordt dan minder waard.”
→ Leg uit dat de koopkracht van Merels spaargeld kan dalen.

Merel besluit om een woning te kopen. De ouders van Merel willen bijspringen door haar een bedrag van € 75.000 te schenken. Merel is blij met dit bedrag, maar ze weet ook dat ze hierover schenkbelasting moet gaan betalen. Zij heeft namelijk van haar ouders dit jaar al een schenking van € 40.000 voor haar pilotenopleiding ontvangen.

Gebruik informatiebron 6 en 7.

- 2p **40** Bereken hoeveel schenkbelasting Merel moet betalen. Schrijf je berekening op.

Makelaar NovoDomus heeft voor Merel een appartement gevonden van € 215.000 exclusief kosten koper. Ze gebruikt haar spaargeld voor de inrichting van het appartement en de schenkbelasting die ze moet betalen. De schenking van haar ouders gebruikt ze volledig voor de financiering van het appartement.

Gebruik informatiebron 8.

- 2p **41** Bereken de benodigde hypothecaire lening voor de financiering van het appartement. Schrijf je berekening op.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.